

กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

รายงาน การเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์ WEEKLY EPIDEMIOLOGICAL SURVEILLANCE REPORT

DIVISION OF EPIDEMIOLOGY MINISTRY OF PUBLIC HEALTH

**สารบัญ
CONTENTS**

รายงานการสอบสวนโรคอาหารเป็นพิษจากสารพิษตาบดสะลง

669

อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มิถุนายน 2538

รายงานการสอบสวนโรคอาหารเป็นพิษจากสารพิษ ตาบดสะลง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มิถุนายน 2538

บทคัดย่อ

เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2538 มีรายงานการระบาดของโรคอาหารเป็นพิษที่บ้านเมืองเกะ หมู่ที่ 5 ตำบลสะลง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ มีผู้ป่วยทั้งสิ้น 31 ราย ไม่มีผู้เสียชีวิต ผู้ป่วยถูกส่งไปรักษาต่อที่โรงพยาบาลนครพิงค์ 10 ราย จากการสอบสวนพบว่า ผู้ป่วยทุกรายรับประทานขนมอี๋ดู่ ที่ทำขายภายในหมู่บ้าน ผู้ป่วยมีอาการ เวียนศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน และใจสั่น ระยะฟักตัวของโรคตั้งแต่ 1/2 ชั่วโมง - 6 1/2 ชั่วโมง ส่วนใหญ่มีอาการหลังจากรับประทานขนม 1/2 ชั่วโมง - 2 ชั่วโมง จากการเก็บวัตถุส่งตรวจ ได้แก่ ขนมอี๋ดู่ น้ำมันที่เหลือจากการทอดขนม และน้ำล้างท้องผู้ป่วย พบสารเคมีชนิดที่ 1 ใช้ผสมกับแป้ง เพราะเข้าใจว่าเป็นผงฟู

ความเป็นมา

ตามที่โรงพยาบาลนครพิงค์ได้รายงานมายังสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 19 มิถุนายน 2538 ว่ามีการระบาดของโรคอาหารเป็นพิษ ที่บ้านเมืองเกะ ม.5 ต.สะลง อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ในวันที่ 19 มิถุนายน 2538 โดยมีผู้ป่วย 10 รายไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลนครพิงค์ ส่วนใหญ่เป็นเด็กนักเรียน อาการเกิดขึ้นภายหลังการรับประทานอาหารชนิดหนึ่งชื่อขนม อี๋ดู่ คณะสอบสวนโรคซึ่งประกอบไปด้วย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอแมริม ได้ดำเนินการสอบสวนโรคระหว่างวันที่ 19-23 มิถุนายน 2538 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาสาเหตุและขอบเขตของการเกิดโรคร่วมกับหามาตรการในการป้องกันและควบคุมโรค

วิธีการศึกษา**1 ศึกษาระบาดวิทยาเชิงพรรณนา****1.1 รวบรวมข้อมูลจากการบันทึกการรักษาที่โรงพยาบาลนครพิงค์ และสถานีอนามัยตำบล**

สะลง

1.2 สัมภาษณ์ผู้ป่วย และผู้ที่เกี่ยวข้อง

นิยาม ผู้ป่วยคือ ผู้ที่ร่วมรับประทานขนมชนิดหนึ่งชื่อขนมอิตูย ที่บ้านเมืองกะหมู 5 ตำบล สะลวง อำเภอมะมรี จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 19 มิถุนายน 2538 แล้วมีอาการ 2 ใน 3 ได้แก่ เวียนศีรษะ คลื่นไส้และอาเจียน หรือใจสั่น

2. สืบหาสภาพสุขภาพใกล้เคียงบ้านผู้ทำงาน

3. สัมภาษณ์ขั้นตอนการประกอบอาหาร วัตถุดิบที่ใช้และแหล่งซื้อจากผู้ทำงาน

4. นำขนมที่ปรุงสุกแล้ว และวัตถุดิบจากบ้านผู้ทำงานมา ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ

ผลการศึกษา

สภาพทั่วไป

หมู่บ้านนี้มีจำนวน 30 หลังคาเรือน ประชากร 137 คน ชาย 74 คน หญิง 63 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกรรม มีโรงเรียน 1 โรง คือโรงเรียนเมืองกะ เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา ทำการสอนตั้งแต่ชั้น เด็กเล็กถึงชั้น ป.6 มีนักเรียนจำนวน 61 คน เป็นชาย 39 คน หญิง 22 คน จำนวนครู 6 คน

ห้องครัวบ้านผู้ทำงานตั้งอยู่นอกชายคาบ้านห่างจากตัวบ้าน 1.5 เมตร อาคารชั้นเดียวฝาไม้ไผ่สาน หลังคามุงใบตอง พื้นครัวเป็น ไม้ฟาก ไม่มีหน้าต่าง หรือที่ระบายอากาศ ภายในครัวมืด

ผลการศึกษาทางระบาดวิทยา

ในตอนเช้ามีวันที่ 19 มิถุนายน 2538 มีแม่ค้าอายุ 63 ปี ได้ทำขนม ณ บ้านเลขที่ 2 ม.5 ต.สะลวง อ.มะมรี จ.เชียงใหม่ ขนมชนิดนี้ชื่อขนมอิตูยซึ่งเตรียมจากแป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวเจ้า ผงฟู น้ำตาลทราย เนย และถั่วเขียว ขนมที่เตรียมเสร็จจะมีลักษณะเป็นลูกกลม มีไส้และนำมาทอดในน้ำมันจนสุก ทำขนม ประมาณ 40 กว่าลูก เสร็จเวลาประมาณ 07.00 น. จากนั้นจึงให้หลานชายซึ่งเป็นนักเรียนชั้น ป.5 โรงเรียน เมืองกะ นำไปขายที่โรงเรียน ระหว่างเวลาประมาณ 08.00-09.00 น. ในวันที่ 19 มิถุนายน 2538 ทั้งนี้ มีขนมจำนวนหนึ่งเหลือเก็บไว้ที่บ้านเพื่อรับประทานกันในระหว่างญาติพี่น้อง

ผู้ป่วยรายแรก เริ่มมีอาการ อาเจียน หน้ามืด ใจสั่น เกร็งเป็นตะคริวเมื่อเวลาประมาณ 09.00 น. ภาย หลังรับประทานขนมอิตูย 30 นาที จากนั้นเริ่มมีผู้ป่วยรายอื่น ๆ เกิดขึ้น ผู้ป่วยถูกนำไปรับการรักษาครั้งแรก ที่ สอ.สะลวงและได้รับการ Refer มายังโรงพยาบาลนครพิงค์ ผู้ป่วยเป็นนักเรียนโรงเรียนเมืองกะ 25 ราย(ร้อยละ 80.64) เป็นชาวบ้านเมืองกะ 6 ราย(ร้อยละ 19.36) รวมทั้งหมด 31 ราย ไม่มีผู้เสียชีวิต ทุก รายมีประวัติรับประทานขนมอิตูย ผู้ที่ไม่ได้รับประทานขนมอิตูยไม่มีอาการป่วย แหล่งที่ได้รับขนมได้แก่ ที่โรงเรียนเมืองกะ 24 ราย(ร้อยละ 77.42) ที่บ้าน 7 ราย(ร้อยละ 22.58) ร้อยละ 80.64 มีอายุต่ำกว่า 15 ปี สัดส่วนผู้ป่วยสูงสุดอยู่ในกลุ่มอายุ 5-9 ปี (ร้อยละ 48.4) รองลงมาได้แก่กลุ่มอายุ 10-14 ปี (ร้อยละ 25.8) ผู้ป่วยทั้งหมดเป็นเพศชาย 15 ราย เพศหญิง 16 ราย อัตราส่วนเพศชายต่อเพศหญิงเท่ากับ 1 ต่อ 1.07 มีอายุ ระหว่าง 2-63 ปี มัธยฐาน 9.5 ปี

รายงานการสอบสวนโรคอาหารเป็นพิษจากสารพิษ

ตำบลสะลง อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ มิถุนายน 2538 (ต่อจากหน้า 670)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละอาการป่วยโรคอาหารเป็นพิษ บ้านเมืองกะ หมู่ 5 ตำบลสะลง
อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เดือนมิถุนายน 2538

อาการ	จำนวนผู้ที่มีอาการ (ผู้ป่วยทั้งหมด 31 ราย)	ร้อยละ
เวียนศีรษะ	28	90.3
คลื่นไส้	26	83.9
อาเจียน	14	45.2
ใจสั่น	14	45.2
มือเท้าเย็น	9	29.0
ปวดท้อง	8	25.8
ปวดขามือเท้า	5	16.1
เกร็ง	5	16.1
หน้ามืด	4	12.9
ถ่ายเหลว	2	6.5
ตะคริว	1	3.2

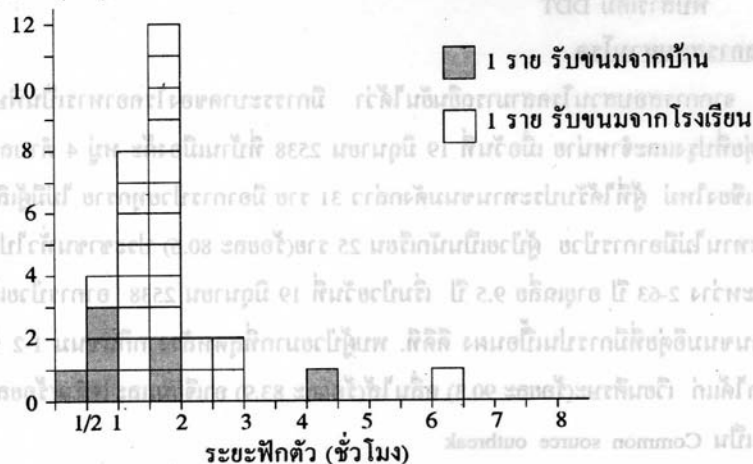
ส่วนใหญ่ผู้ป่วยมีอาการเวียนศีรษะ รองลงมา ได้แก่คลื่นไส้ อาเจียน ใจสั่น โดยพบร้อยละ 90.3 83.9 45.2 และ 45.2 เรียงตามลำดับ

ในโรงเรียนเมืองกะมีรายงานนักเรียนป่วยด้วยโรคอาหารเป็นพิษจำนวน 25 ราย อัตราป่วย (Attack rate) ร้อยละ 40.98 นักเรียนชั้น ป.5 มีอัตราป่วยสูงสุด รองลงมาคือ นักเรียนชั้น ป.4 และ ป.1 อัตราร้อยละ 80.00, 66.67 และ 61.54 ตามลำดับ

รูปที่ 1 จำนวนผู้ป่วย โรคอาหารเป็นพิษ ตามระยะเวลาที่เริ่มป่วย ตำบลสะลง

อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เดือนมิถุนายน 2538

จำนวน (ราย)

ตารางที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการรับประทานขนมอิตู๋กับโรคอาหารเป็นพิษ

การรับประทาน	โรคอาหารเป็นพิษ		รวม
	ป่วย	ไม่ป่วย	
ทาน	25	0	25
ไม่ทาน	0	36	36
รวม	25	36	61
อัตราการรับประทาน (ร้อยละ)	100	0	

1. อัตราการได้รับสาเหตุของผู้ป่วยด้วยโรคอาหารเป็นพิษ $\frac{25}{25} \times 100 = 100\%$

2. อัตราการได้รับสาเหตุของผู้ไม่ป่วยด้วยโรคอาหารเป็นพิษ $\frac{0}{36} \times 100 = 0\%$

การตรวจทางห้องปฏิบัติการ

1. ตัวอย่างวัตถุดิบทำขนม ได้แก่ แป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว น้ำตาลทราย เนยสด รวม 4 รายการ และอุปกรณ์ช้อนที่ใช้ตักส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าผสมกัน ผลตรวจจากศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์เชียงใหม่ ไม่พบสารเคมีเจือปน สำหรับผงฟูที่ใช้ ไม่ได้เก็บส่งตรวจเพราะใช้หมดแล้ว

2. ตัวอย่างขนมอิตู๋ทอดสุกแล้วที่เหลืออยู่ พบสารเคมี DDT ที่แป้งหุ้มด้านนอก ส่วนไส้ขนมไม่พบสารเคมี

3. ตัวอย่างน้ำมันที่เหลือจากใช้ทอดขนมอิตู๋

พบสารเคมี DDT

4. ตัวอย่างน้ำล้างท้องผู้ป่วย 2 ราย

พบสารเคมี DDT

สรุปผลการสอบสวนโรค

จากการสอบสวนโรคสามารถยืนยันได้ว่า มีการระบาดของโรคอาหารเป็นพิษจากการรับประทานขนมอิตู๋ที่ปรุงและจำหน่าย เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2538 ที่บ้านเมืองกะ หมู่ 4 ตำบลสะลวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ที่ได้รับประทานขนมดังกล่าว 31 ราย มีอาการป่วยทุกราย ไม่มีผู้เสียชีวิต ผู้ที่ไม่ได้รับประทานไม่มีอาการป่วย ผู้ป่วยเป็นนักเรียน 25 ราย (ร้อยละ 80.6) ประชาชนทั่วไป 6 ราย (ร้อยละ 19.4) มีอายุระหว่าง 2-63 ปี อายุเฉลี่ย 9.5 ปี เริ่มป่วยวันที่ 19 มิถุนายน 2538 อาการป่วยเกิดขึ้นภายหลังได้รับประทานขนมอิตู๋ที่มีการปนเปื้อนผง ดีดีที พบผู้ป่วยมากที่สุดหลังจากกินขนม 1-2 ชั่วโมง อาการป่วยที่พบมากที่สุดได้แก่ เวียนศีรษะ (ร้อยละ 90.3) คลื่นไส้ (ร้อยละ 83.9) อาเจียนและใจสั่น (ร้อยละ 45.2) ลักษณะการระบาดเป็น Common source outbreak

สาเหตุการระบาด เกิดจากขนมอีตู่มีการปนเปื้อนของผงคัสตี เนื่องจากคนปรุงเข้าใจผิดในระหว่างขั้นตอนการผสมแป้ง ทั้งนี้จากการสอบถามผู้ทำขนม ขณะเตรียมได้นำส่วนผสมแป้งข้าวเจ้า แป้งข้าวเหนียว เนย น้ำตาล และผงฟู มาผสมกัน และพบว่าปริมาณผงฟูมีไม่เพียงพอจึงหยิบเอาถุงเล็กๆ ซึ่งมีผงสีขาวบรรจุอยู่ใน จากที่ฝาผนังภายในห้องครัว แล้วเทผงสีขาวลงไปในส่วนผสมด้วยคิดว่าเป็นผงฟู โดยมีได้สอบถามบุคคลอื่นภายในบ้านก่อนการใช้ จากผลการตรวจตัวอย่างขนมอีตู่ที่เหลือ ซึ่งทำขายวันที่ 19 มิถุนายน 2538 ตัวอย่างน้ำมันที่เหลือจากทอดขนมดังกล่าวและน้ำล้างท้องผู้ป่วย ผลตรวจพบมีสารเคมีคัสตี ผสมอยู่

ข้อเสนอแนะ

1 ควรมีการดำเนินการอบรมสุขาภิบาลอาหารในชนบทแก่ผู้นำหมู่บ้าน และผู้ประกอบการอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

2 ขยายการอบรมครูผู้ดูแลเรื่องอาหารอย่างทั่วถึง

3 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลควรสุ่มตัวอย่าง ติดตามผลโดยใช้แบบครัวมาตรฐานชนบทของกรมอนามัย ในเขตรับผิดชอบ และเฝ้าระวังโรค ให้สุศึกษาประชาสัมพันธ์

ผู้รายงาน

นางกลั่นสุคนธ์ จิวนารมย์

นางประกายทิพย์ สุคนธ์

ขอขอบคุณ

- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่ริม

- โรงพยาบาลนครพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่

- ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์เขต 10 เชียงใหม่

- เจ้าหน้าที่มาลาเรียตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

คณะทำงาน

1. นางกลั่นสุคนธ์ จิวนารมย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

2. นางประกายทิพย์ สุคนธ์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

3. นางมลวิภา ศิริโรหัชย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

4. นางอุบลวรรณ ปัญญาภาส สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

5. นางวนิดา ศรีเกี่ยวพันธ์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

1. กระทรวงสาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กองกึ่งวิทยาศาสตร์ 2536 การควบคุมแมลงที่เป็นปัญหาสาธารณสุข พิมพ์ครั้งที่ 1

2. กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวง กองระบาดวิทยา คู่มือการดำเนินงานทางระบาดวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 3

3. พิชิต สกุลพราหมณ์ 2535 การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม พิมพ์ครั้งที่ 5

4. สมชาย สุพันธุ์วัฒน์ 2529 หลักระบาดวิทยา